

10. Fjellområdene i Nord-Norge

Fjellområdene i Nord-Norge dekker totalt 19,2 % av Norges landareal. Slik regionen er avgrenset her kan den enkelt deles i to hovedområder ut fra forskjeller i morfologien; de sørlige fjellområdene bestående av alpine høfjellsområder, og de nordlige fjell- og fjellskogsområdene som mest særpreges av store vidder og enkelte større elvedaler.

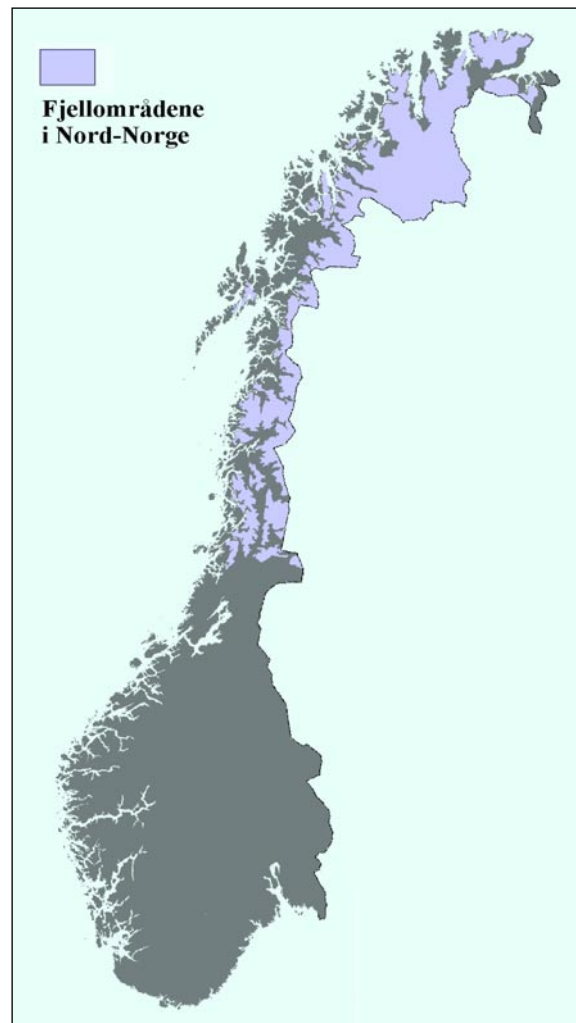
De sørlige fjelltraktene hører i sin helhet med til den kaledonske fjellkjeden. Berggrunnen her består hovedsakelig av foldete avsetningsbergarter dominert av glimmerskifer med brede soner av marmor og fyllitt. Spredt i dette fjellkomplekset ligger også områder med granittbergarter. Et markert landskapsskifte inntreffer ved fylkesgrensa mellom Troms og Finnmark som nærmest sammenfaller med grensa mellom høfjellsområdene i sør og viddene i nord. Hele Finnmarksvidda, et for det meste skogsatt lavtliggende landskap, domineres av gneiser. Fjellviddene nordafor disse, dvs. utløpere på de store halvøyene, har flatliggende lagdeling med sandstein- og skifer.

Mye av de sørlige fjellområder er høfjell. Her er sterkt oppskjært og kraftig relieff, tett med tinder. Relieffet blir ytterligere fordypet av glasialt nedskårne u-daler, en fortsettelse av fjordsystemene fra vest. Tinder og tindemassiver gis sterk alpin utforming av dype botndannelser. I høyestliggende områdene fins breer, de danner enkelte steder store platåer der nunatakker stikker opp. Løsmasser er det generelt lite av, og her er mye bart fjell. Granittområdene er ekstremt golde.

I lavfjellet finnes rolig forfjellsterreng med bølgende platåer og stedvis vide daler, eller traktene har en vid, storformet og noe avrundet fjellkupering. Unntaksvis er fjellene forrevne og utilgjengelige. Innslaget av vann er stort. Bunnmorene dekker store områder, særlig de lavereliggende områdene kan ha mektige avsetninger. I forfjellsområdene og dalene er vegetasjonen, tatt i betraktning dens nordlige beliggenhet, frodig grunnet et rikt jordsmonn.

De nordlige fjellområdene har et lavere og roligere terreng. Finnmarksvidda er et grunnfjellsplatå i 300-500 meters høyde, som danner et relativt ensartet landskap over store deler av indre Finnmark. Vidda er for det meste dekket av bunnmorene og blokkmark. Denne løsmassekuperingen gir opphav til et mylder av vann, anslått til ca. 15 000. I tillegg finnes utallige myrer og store areal med krattbjørkeskog avløst av snaufjell. Periodisk permafrost er vanlig i fjellområdene. I nord avgrenses vidda av en "mur" av overskjøyne sandsteiner fra overgangen mellom jordens urtid og oldtid. Denne danner de såkalte Gáisene, en rekke spredte avrunda fjelltopper på rundt 1000 m.o.h. De største elvene følger grunne daler som ligger senket i det omliggende viddeterreng. Elvene blir brukt som transportsystem.

Klimaet varierer fra kjølig oseanisk i de kystnære fjellområdene til kontinentalt i de indre fjellstrøk og vidder. Vekstsesongen er kort og varierer fra 60-70 vekstdøgn i høgfjellet i sør til 110 på Finnmarksvidda.

Figur 10. Utbredelse av jordbruksregion 10.

Jordbruksforhold

Størstedelen av bebyggelsen ligger nede i elvedalene, hvor noen få større tettsteder huser de fleste av regionens innbyggere. Her ligger også det meste av regionens fåtallige gårder, som ofte kan ligge med miles mellomrom. Det hevdholdte jordbruksarealet er lite, og dekker kun 0,01 % (5 312 dekar) av regionens totalareal. Dette jordarealet opprettholdes av kun 42 gårder i aktiv drift, hvorav de fleste ligger på Finnmarksvidda, særlig i nærheten av tettstedet Kautokeino. Den gjennomsnittlige størrelsen på driftsenhetene er 126 dekar, noe som forholdsvis høyt også i landssammenheng. Hovedtyngden av gårdene regnes likevel som små til middelssmå bruk, og ca. 26 % av gårdene (11 stk) har under 50 dekar dyrka mark, mens vel 36 % (15 stk) har mellom 50-99 dekar innmark. Middels store til store bruk med mellom 100-499 dekar utgjør 38% (16 stk), og her finnes ingen såkalte storgårder med innmarksareal over 500 dekar. Likevel må enkelte av gårdene regnes som store siden det her er snakk om husdyrbruk.

Mange av regionens tidligere småbruk er nedlagt, og det er blitt anslått at ca. 1/3 av all tidligere registrert dyrka mark ikke lenger blir høstet. Til tross for at de nedlagte arealene ikke utgjør store mengder med produksjonsmark, så anses denne jorda likevel å være verdifull i en agrarøkologisk sammenheng. Dette fordi det arktiske jordbruket er svært lite utbredt - også i Norge. Flere av regionens gårdsbruk har dermed også en betydelig nasjonal og internasjonal verdi som referansegårder for et arktisk jordbruk.

Det meste av dagens jordbruksareal (98,9 %) brukes til produksjon av grovfôr til slått og kulturbeite. Fordeles samtlige av jordbrukets tradisjonelle beitedyr (storfe, geit og sau) på samtlige gårdsbruk, ser man at regionens husdyrhold er forholdsvis beskjedent. Dette antallet er likevel ikke reelt da flere gårder kun driver med fôrproduksjon, mens atter andre har et stort og betydelig husdyrhold. I antall utgjør sau de største besetningene, men her finnes også enkelte store storfebruk.

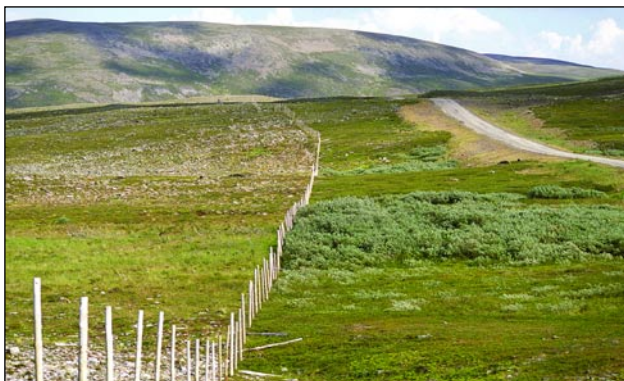
Siden regionen også innehar svært attraktive og gode fjellbeiter, særlig i Nord-Trøndelag, Nordland og Troms fylker, sendes det årlig også et stort antall sau og geit på sommerbeiter hit. Hvor mange det er, og hvor de kommer fra er imidlertid ikke tallfestet, men lokalt kan disse dyras beiteaktivitet resultere i kulturlandskaper med betydelig beitepåvirkning.

Regionens vanligste "husdyr" er likevel tamreinen. Fordi Finnmarksvidda er kjerneområdet for den samiske kultur, er reinhold den viktigste bruken av vidda. Over 100 000 tamrein går her jevnlig på høst- og vinterbeite, og utnytter på denne måten viddas store lavforekomster. Om våren flyttes det meste av reinen til kysten på sommerbeite. I dag er reindriftsnæringen delvis mekanisert bl.a. med bruk av snøscooter og større slakteanlegg.

I tillegg til reindrift og tradisjonelt jordbruk drives det også omfattende jakt, fiske, snarefangst og multesanking i fjellområdene. Inntekter fra laksefiske er viktig for de som eier slike elvestrekninger, og villmarksbasert turisme har stor betydning for enkelte grunneiere.

Dagens fåtallige aktive gårdsbruk ligger gjerne nede i bunnen av regionens lavtliggende elvedaler (Karasjok kommune, Finnmark). Fortsatt finnes et fåtallig avsidesliggende, men aktive gårder inne på Finnmarksvidda (Kautokeino kommune, Finnmark).

Reinsdyr utgjør regionens fremste kulturlandskapsskjøtter, og særlig har sommerbeitingen en avgjørende betydning for det snaue preget til mange av kystregionens kulturlandskap. Innenfor region 10 kan imidlertid beitetrykk og spesielt tråkk sette tydelige spor i landskapet (Alta kommune, Finnmark). Stabburet på bildet kan symbolisere den allsidige ressursbruken som regionens befolkning tradisjonelt drev. Melkespann, garn og reinsdyrhorn vitner om utstrakt bruk av dyrka markas, fjellets og sjøens ressurser (Tana kommune, Finnmark).